

Učni načrt

Predmet

ORGLE

1. Opredelitev predmeta
2. Splošni cilji predmeta
3. Operativni cilji predmeta - dejavnosti
4. Operativni cilji predmeta - vsebine
5. Standardi znanja
6. Didaktična priporočila
7. Izvedbeni standardi in normativi

1. OPREDELITEV PREDMETA

Več kot 2000 let star pihalni inštrument s tipkami, kot so orgle, nudi sedemstoletno zakladnico orgelske literature, prek katere lahko posredujemo glasbene vrednote mlademu rodu. V preteklih stoletjih so bile orgle izjemno poslušan inštrument, saj so bile cerkvene ustanove v veliki meri nosilke glasbene kulture. Orgelska umetnost je torej pomemben del evropske kulturne identitete. Od mnogih različic inštrumentov s tipkami, ki jih srečamo v zgodovini, sta se v množični praksi ohranila le dva: klavir in orgle. Kot klavir lahko tudi orgle postavimo v različne vloge: od solistične igre, prek komornega muziciranja do generalbasa in podpore pri solfedžiranju.

Od širše uporabnosti je orgle v preteklosti odmikala maloštevilnost dostopnih inštrumentov, velikost, zanje potreben primeren prostor itd. Z možnostjo nakupov manjših mehanskih orgel za učilnice, večjih orgel, izdelanih za točno določen prostor po predloženi avtorski dispoziciji za šolske ali krajevne dvorane, in tudi z možnostjo nakupov elektronskih orgel za vajo doma pa so se odprle vse potrebne osnove za razvoj.

Postopno usvajanje tehničnih spretnosti, muzikalne dojemljivosti, predvsem pa postopno razumevanje tovrstne umetnosti so dejstva, ki kažejo po vzoru tujine na potrebe po zgodnejšem in daljšem poučevanju tega inštrumenta.

Orgelska glasba kot zgodovinska, kulturna, umetnostna in estetska vrednota vsebuje bogastvo, ki neposredno vpliva na razvoj in pozitivno gradnjo mlade osebnosti.

Z razvojem in postavitvijo orgelskega izobraževanja po celi vertikalni strukturi smo v devetdesetih letih tudi v naši državi odprli možnost širše dejavnosti, ki vključuje predvsem široko ljubiteljsvo ter boljše strokovne temelje za profesionalizem.

2. SPLOŠNI CILJI PREDMETA

UČENCI:

- dobijo interes za spoznavanje orgel in igranje nanje,
- razvijajo izvajalske spretnosti, koordinacijo gibanja,
- dobijo osnovna znanja iz organologije,
- osvetljujejo pomen orgel in literature v toku zgodovine,
- razvijajo analitično obvladovanje notnega teksta v kompozicijskem, oblikovnem in stilnem smislu,
- se učijo dihanja z glasbo in doživljanja ritma,
- razvijajo doslednost pri delu in delovne navade,
- razvijajo sposobnosti in koncentracijo pri javnem nastopanju,
- razvijajo kritično presojo obravnavane literature glede ravni umetniške kvalitete,
- gradijo svojo osebnost ob odkrivanju glasbenih vrednot,
- se seznanijo z različnimi možnostmi skupinskega muziciranja,
- si oblikujejo odnos do glasbe in s tem do splošne glasbene kulture.

3. OPERATIVNI CILJI PREDMETA - DEJAVNOSTI

NIŽJA STOPNJA		VIŠJA STOPNJA
1. in 2. razred		3. in 4. razred
Učenci:		
igrajo orgle;	<ul style="list-style-type: none"> • igrajo dvo- in triglasje na manual, razvijajo pedalno igro in povezujejo manual s pedalom, 	<ul style="list-style-type: none"> • igrajo štiriglasje na manual, povezujejo homofono in polifono večglasje s pedalom;
solfedžirajo;	<ul style="list-style-type: none"> • pojejo cantus firmus v koralnih obdelavah, da ga v skladbi lažje prepoznajo; 	<ul style="list-style-type: none"> • pojejo cantus firmus v koralnih obdelavah, da ga v skladbi lažje prepoznajo, • kombinacija petja z igranjem pri lažji polifoniji;
oblikujejo zvok;	<ul style="list-style-type: none"> • nastavljajo in odstavljajo ton, • spoznavajo elemente orgelske interpretacije, • artikulirajo (legato, non legato), • prepoznavajo preproste registrske kombinacije; 	<ul style="list-style-type: none"> • obvladajo elemente orgelske interpretacije, • precizno artikulirajo, natančnejša tonska niansiranja, • sestavljajo in prepoznavajo različne registrske kombinacije glede na karakter, obdobje in stil skladbe, • zavestno izvajajo glasbo različnih stilnih obdobj;
igrajo v skupini;		<ul style="list-style-type: none"> • igrajo štiročno, • komorno muzicirajo z drugimi instrumentalisti in pevci, • spremljajo zборе ali igrajo z orkestrom;
ustvarjajo glasbo;	<ul style="list-style-type: none"> • seznanijo se z osnovami iz organologije; • glasbo, ki jo izvajajo ali poslušajo, ocenjujejo in vrednotijo. 	<ul style="list-style-type: none"> • improvizirajo in komponirajo preproste glasbene strukture, razvijajo glasbene ideje, • snemajo lastno izvajanje in pri tem uporabljajo sodobno tehnologijo;
spoznavajo, ocenjujejo in vrednotijo glasbo.		<ul style="list-style-type: none"> • analizirajo melodično, harmonsko in oblikovno strukturo skladbe, • usvajajo osnovna znanja iz organologije, • spoznavajo zgodovinski razvoj orgel, orgelske glasbe ter značilnosti in posebnosti interpretacije časovnih obdobj in kultur, • razlikujejo in razumejo različna glasbena dela glede na stil, kritično ocenijo izvedbo dela.
Dodatni pouk	Intenzivnejše razvijanje tehničnih in muzikalnih prvin do stopnje celovitega uresničevanja ciljev in brezhibnega obvladovanja vsebin, določenih za posamezni razred oziroma stopnjo izobraževanja.	

4. OPERATIVNI CILJI PREDMETA - VSEBINE

1. razred

TEHNIČNE IN MUZIKALNE PRVINE:

- Spoznavanje orgel v tehničnem smislu,
- obvladovanje osnovnih elementov artikulacije na manualu,
- obvladovanje osnovnih elementov pedalne igre,
- obvladovanje osnovnih vidikov muzikalne igre na orglah,
- interpretiranje lažjih specifičnih orgelskih (koral, pastorala) in drugih glasbenih oblik.

LESTVICE IN AKORDI:

- Igranje durovih lestvic z akordi na pedal v eni oktavi.

ŠOLE – METODE:

- E. Zapušek: Začetna šola za orgle,
- E. Kaller: Die Kunst des Orgelspiels I,
- R. Schweizer: Orgelschule I in II,
- D. Sanger: Play the organ I.

PEDALNE ETUDE:

- Igranje solističnih pedalnih odlomkov iz literature.

SKLADBE:

- Izbor najlažjih skladb iz navedenih zbirk:
- J. Pachelbel: Tokate, fantazije, preludiji, fuge, ričerkari in čakone (1. del),
- G. F. Händel: 6 Voluntaries,
- J. C. Simon: Musicalisches A. B. C. in kleinen und leichten Fugetten,
- In Ewigkeit dich loben – zbirka koralnih prediger 1-4 (Breitkopf Härtel),
- Liber Organi - zbirka skladb od 16. do 18. stoletja (Schott),
- Baročna orgelska glasba Slovenije in Hrvaške II,
- Darwin Wolford: The Beginning Organist I (Antologija lahkkih skladb od 16. do 20. stoletja).
- Opomba: glede na širino priporočenih orgelskih šol in zbirk navajamo primer težavnostne stopnje del J. S. Bacha:
- In dulci júbilo BWV 751,
- Preludij v F-duru BWV 556.

OPOMBE:

Poleg že navedenih šol - metod, etud, skladb ipd., se lahko uporablja tudi druga ustrezna literatura.

IZPITNE VSEBINE:

- Durova lestvica in akord na pedal,
- pedalna etuda,
- manualna skladba,
- homofona skladba s pedalom,
- polifona skladba s pedalom.

2. razred

TEHNIČNE IN MUZIKALNE PRVINE:

Učenec nadaljuje usvajanje tehničnih in muzikalnih prvin iz prvega razreda do težavnostne stopnje, ki jo navaja predlagana literatura.

LESTVICE IN AKORDI:

- Igranje durovih in molovih lestvic z akordi na pedal.

ŠOLE – METODE:

- E. Zapušek: Začetna šola za orgle,
- E. Kaller: Die Kunst des Orgelspiels II,
- R. Schweizer: Orgelschule I in II,
- D. Sanger: Play the organ II.

PEDALNE ETUDE:

- Igranje solističnih pedalnih odlomkov iz literature.

SKLADBE:

Skladbe od 16. do 18. stoletja:

- J. C. Simon: Vierzehn leichte Präludien und Fugen,
- G. Ph. Telemann: Koralne predigre,
- Orgelske skladbe starih čeških mojstrov I (Černohorsky, Zach, Brixi; izdal Jan Hora),
- J. Pachelbel: Koralne predigre,
- D. Buxtehude: Puer natus in Bethlehem,
- S. Scheidt: Vater unser im Himmelreich,
- Ch. J. Stanley: Voluntary, op. VII, št. 7, 9,
- D. Zipoli: Elevazione.

Skladbe J. S. Bacha:

- Osem malih preludijev in fug (izbor),
- Orgelbüchlein (izbor najlažjih koralov).

Skladbe 19. in 20. stoletja:

- C. Franck: Six short organ pieces,
- F. Mendelssohn: Andante,
- J. Brahms: Es ist ein Ros' entsprungen,
- M. Reger: 30 malih koralnih prediger, op. 135 a,
- S. Premrl: Pastorale,
- J. Alain: Ballade en mode Phrygien,
- P. Eben: Momenti d'organo (npr. št. 3).

OPOMBE:

Poleg že navedenih šol - metod, etud, skladb ipd., se lahko uporablja tudi druga ustrežna literatura.

IZPITNE VSEBINE:

- Durova in molova lestvica z akordi na pedal,
  - pedalna etuda,
  - skladba 16. do 18. stoletja,
  - skladba J. S. Bacha,
  - skladba romantike ali skladba 20. stoletja.
- Opomba: letni izpiti se izvajajo z notami.

NAPREDOVANJE:

Za prehod na višjo stopnjo izobraževanja mora učenec na izpitu za 1. in 2. razred orgel pokazati dobro obvladovanje vseh tehničnih in muzikalnih elementov igre in pridobiti pozitivno mnenje izpitne komisije.

3. razred

TEHNIČNE IN MUZIKALNE PRVINE:

- Nadgradnja znanja o orglah,
- izpopolnjevanje manualne in pedalne tehnike,
- nadgradnja elementov orgelske artikulacije – precizno tonsko niansiranje,
- obvladovanje kompleksnih muzikalnih prvin.

LESTVICE IN AKORDI:

- Igranje durovih in molovih lestvic z akordi na pedal.

PEDALNE ETUDE:

- Igranje solističnih pedalnih odlomkov iz literature,
- skladbe za pedal solo (npr. H. G. Kummer: Variationen über ein Thema von Paganini).

SKLADBE:

Skladbe od 16. do 18. stoletja:

- G. Ph. Telemann: Zbirka 20 fug,
- J. F. N. Seger: Preludiji in fuge (izbor),
- B. Pasquini: Variacije,
- J. G. Albrechtsberger: 12 themata vel praeludia,
- D. Buxtehude: Präludium v F-duru BuxWV 144,
- J. Pachelbel: Toccata v e-molu,
- V. Lübeck: Preludij v F-duru,
- H. Purcell: Trumpet-Tune and Air.

Skladbe J. S. Bacha:

- Fuga v D-duru BWV 580,
- Fantazija v C-duru BWV 570,
- Fuga v G-duru BWV 576,
- Preludij v G-duru BWV 568,
- Preludij in fuga v e-molu BWV 533,
- Orgelbüchlein (izbor koralov).

Skladbe romantike in 20. stoletja:

- C. Franck: Sortie,
- C. Franck: Offertoire pour la Messe de minuit,
- F. B. Mendelssohn: Nachspiel v D-duru,
- J. Brahms: Schmücke dich, o liebe Seele,
- L. Boëllmann: Suite gothique
(Introduction - Choral, Menuet, Prière à Notre Dame),
- L. Vierne: 24 pieces en style libre,
- J. Langlais: 12 Versets pour orgue,
- P. Eben: Momenti d'organo,
- S. Osterc: Pet skladb za orgle.

OPOMBE:

Poleg že navedenih šol - metod, etud, skladb ipd., se lahko uporablja tudi druga ustrezna literatura.

IZPITNE VSEBINE:

- Durova in molova lestvica z akordi na pedal (na pamet),
- pedalna etuda,
- skladba 16. do 18. stoletja,
- skladba J. S. Bacha,
- skladba romantike ali skladba 20. stoletja.

4. razred

TEHNIČNE IN MUZIKALNE PRVINE:

Učenec nadaljuje usvajanje tehničnih in muzikalnih prvin, obvladanih v tretjem razredu do težavnostne stopnje, ki jo navaja predlagana literatura.

IZBOR PEDALNIH VAJ:

- F. Germanni, M. Dupré.

LESTVICE IN AKORDI:

- Igranje durovih in molovih lestvic v različnih legah (tercah in oktavah).

PEDALNE ETUDE:

- Skladbe za pedal solo (npr. J. S. Bach: Pedal - Exercitium BWV 598).

SKLADBE:

Skladbe od 16. do 18. stoletja:

- G. Frescobaldi: Toccate, Canzone (izbor),
- J. P. Sweelinck: Echo fantazije,
- J. Pachelbel: Aria Sebaldina,

- N. Bruhns: Preludij in fuga v e-molu (mali),
- D. Buxtehude: Passacaglia BuxWV 161,
- D. Buxtehude: Fuga v C-duru BuxWV 174.

Skladbe J. S. Bacha:

- Fuga v h-molu BWV 579,
- Fuga v g-molu BWV 578,
- Preludij in fuga v c-molu BWV 549,

- Preludij in fuga v C-duru BWV 531,
- Preludij in fuga v a-molu BWV 551,
- In dir ist Freude BWV 615.

Svetovne in slovenske skladbe romantike in 20. stoletja:

- C. Franck: Cantabile,
- F. Mendelssohn: Preludij in fuga v G-duru
- T. Dubois: Sortie Toccata v G-duru,
- R. Schumann: Študije za pedalni klavir, op. 56 (npr. 5 ali 6),
- M. Reger: Te Deum, op. 59,

- B. A. Wiedermann: Svatbení pochod,
- J. Alain: Prelude profane št. 1,
- J. Langlais: Fantazija (Hommage a Frescobaldi),
- P. Eben: Due preludii festivi,
- V. Ukmar: Tri intonacije.

OPOMBE:

Poleg že navedenih šol - metod, etud, skladb ipd., se lahko uporablja tudi druga ustrezna literatura.

IZPITNE VSEBINE:

- Durova in molova lestvica z akordi na pedal (v različnih legah),
- pedalna etuda,
- skladba 16. do 18. stoletja,
- skladba J. S. Bacha,
- skladba romantike ali skladba 20. stoletja.

5. STANDARDI ZNANJA

Nizja stopnja: 1. in 2. r a z r e d

Cilj pouka orgel na nižji stopnji učenja je obvladovanje dvo- in triglasne manualne igre, pedalne igre in povezava manualne igre s pedalno.

Učenci bodo orgle spoznali v tehničnem smislu:

- seznanili se bodo z okvirno zgradbo in delovanjem orgel,
- pridobili bodo najosnovnejša znanja o registrih,
- obvladali bodo igralnik,
- seznanili se bodo z načinom vadenja in položajem telesa pri igranju na orgle.

Učenci bodo obvladali naslednje elemente artikulacije na manualu:

- non legato, leggiero,
- legato vsake roke posebej in skupaj,
- kombinacije legata, non legata in leggiera v različnih rokah.

Učenci bodo obvladovali naslednje elemente pedalne igre:

- menjalni pedal,
- prehajalni pedal,
- prelaganje in podlaganje nog,
- nema zamenjava noge,
- zdrs iz črne na belo tipko eno- in večglasno,
- legato v pedalu z robom stopala oziroma zdrs iz črne na črno tipko,
- tekoče igranje durovih lestvic na pedal v eni oktavi.

Učenci bodo uporabljali naslednje muzikalne prvine:

- dinamično izvajanje z menjavo registrov,
- artikulacijsko oblikovanje motiva in fraze.

Učenci bodo interpretirali lažje specifične orgelske (koral, pastoral) in druge glasbene oblike.

Orientacija predelanih učnih vsebin:

- v prvem razredu naj učenci okvirno predelajo skupaj 25 vaj, pedalnih etud in skladb,
- v drugem razredu naj učenci okvirno predelajo:
  - 16. do 18. stoletje (tri skladbe),
  - J. S. Bach (tri skladbe),
  - romantika (dve skladbi)
  - 20. stoletje (eno skladbo).

Višja stopnja: 3. in 4. r a z r e d

Cilj pouka orgel na višji stopnji je obvladovanje štiriglasnega igranja na manual, pridobitev spretnosti menjave manuala, igranje pedala s figuracijami do stopnje, potrebne za izvajanje del, navedenih v literaturi.

Učenci bodo nadgradili znanje o orglah:

- s tem da bodo spoznali različne tipe orgel,
- s tem da bodo spoznali skupine registrov,
- s tem da bodo spoznali registrske kombinacije,
- s tem da se bodo seznanili z razlikami v tehniki igranja glede na posamezne tipe orgel in različno število vključenih registrov.

Učenci bodo izpopolnili manualno in pedalno tehniko:

- s tri- in štiriglasno legato manualno igro,
- s precizno legato, non legato in leggiero manualno in pedalno igro,
- s hitrimi in preciznimi menjavami manualov,
- z menjalnim in prehajalnim pedalom,
- s figuracijami v pedalu,
- z razloženimi akordi in skoki v pedalu,
- z izvajanjem durovih in molovih lestvic z akordi v hitrem tempu.

Obvladovanje muzikalnih prvin:

- praktična uporaba elementov orgelske interpretacije,
- dinamično artikuliranje,
- agogično izvajanje,
- doživljanje ritma,
- razvijanje tempa do stopnje, ki jo zahtevajo predpisane oznake v literaturi,
- razvijanje slušnih predstav v prostoru,
- razvijanje doživljanja in podajanja skladbe.

Učenci naj v vsakem razredu okvirno predelajo:

- 16. do 18. stoletje (tri skladbe),
- J. S. Bach (tri skladbe),
- romantika (dve skladbi),
- 20. stoletje (dve skladbi).

6. DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Nižja stopnja: 1. in 2. razred

Prvo leto je namenjeno predvsem sistematičnemu, postopnemu učenju orgel. Zelo pomembno je, da izbor obravnavane literature vedno vsebuje nove tehnične in muzikalne elemente, ki jih želimo učencem posredovati in da je težavnostna stopnja primerna. Učitelj naj izbere eno izmed orgelskih šol ali sestavi dobro premišljeno kombinacijo različnih šol.

V prvem razredu učencem ni treba posredovati del iz vseh stilnih obdobij. Priporočljivo je, da se usmerite na literaturo 16. do 18. stoletja, ki je v kompozicijskem smislu za vzgojo polifonije najprimernejša.

Ker v orgelski stroki ni dovolj primernih metodično obdelanih zbirk (priročnikov), si naj učitelj v drugem razredu pomaga z nadaljevanji orgelskih šol. Pri nadaljnji samostojni izbiri skladb pa mora učitelj poskrbeti za natančno metodično obdelavo.

V poglavju, kjer so predlagane vsebine, so našeta konkretna dela, ki seveda ne pomenijo predpisa v smislu obveznih skladb, ampak so navedena le kot primer posamezne težavnostne stopnje.

Višja stopnja: 3. in 4. razred

Temelj dobrega učenja je prav gotovo pravilna izbira literature, ki naj ji učitelj posveti potrebno pozornost.

Pri izbiri literature naj učitelj čim bolj upošteva različne kompozicijske strukture, različne glasbene oblike, dela iz različnih obdobij in dežel, dela različnih avtorjev, dela, ki vsebujejo različen karakter in različne možnosti registracije. Posebna pozornost vsekakor pripada delom J. S. Bacha, osrednji osebnosti v vsej zgodovini orgelske glasbe. Številčno ustrezno naj bodo vključena tudi slovenska orgelska dela.

Učitelj naj do določene mere upošteva učenčev glasbeno-estetski okus in ga z izbrano literaturo glede na njegovo dožemanje postopno razvija.

Učiteljeva najpomembnejša naloga je učenca motivirati, da se v okviru njegovih glasbenih dispozicij in vestnega dela razvije v čim bolj celovito glasbeno osebnost. Spoznavanje učenčeve osebnosti in različnih sposobnosti pa je gotovo izhodišče za učiteljev individualni pristop k učencu. Učitelj naj težavnostno stopnjo učnih vsebin prilagaja le temu.

7. IZVEDBENI STANDARDI IN NORMATIVI

Materialni pogoji

Pogoj za učenje orgel je praviloma kakovostni mehanski inštrument. Orgle morajo imeti najmanj dva manuala in pedal v obsegu C₁.

Velikost in akustika učilnice mora ustrezati velikosti orgel oziroma obrnjeno. Učilnica naj bo dovolj velika, svetla in zvočno izolirana.

Pogoji za vpis

Primerna starost in glasbene ter fizične dispozicije za orgle, kar kandidat dokaže na sprejemnem preizkusu.

Predmet orgle se lahko začnejo učiti učenci, ki uspešno končajo najmanj štiri razrede klavirja in nauka o glasbi.

Preverjanje in ocenjevanje znanja

Znanje preverjamo in ocenjujemo pri pouku, na internih in javnih nastopih ter ob koncu šolskega leta pri izpitih. Ocene oblikujemo v skladu s Pravilnikom o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v glasbene šole.